

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

יצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויזן - גליון תר"ג

סעודה שלישית פרשת דברים תש"ע לפ"ק

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב וויזן - לאק שעלדריק

המורים בפרשתנו כתב, איש באנשים האלה, סופי תיבות משה, שגם הוא בכלל השבועה ע"כ. וכן הוא באור החיים הק' (ריש פרשת ואתחנן).

ונראה במעם שנגזר אז גם על משה, על פי מה שכתב בספר ימין יוסף בפרשתנו לבאר, מה שמצינו דבחמא העגל התיר משה השבועה לה', כמו שדרשו חז"ל (ברכות לב), כתיב הכא (שמות לב-יא) ויחל משה, וכתיב התם (במדבר לג-ג) לא יחל דברו, ואמר מר הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו ע"כ. וקשה למה לא התיר משה גם כאן השבועה בחמא המרגלים. וכתב דהוה ממעם דקיימא לן, אסר על עצמו הניית בני העיר, אסור להשאל על נדרו להכם מבני אותה העיר (רמב"ם נדרים ז-ט), ומקורו מהירושלמי שנוגע בדבר אסור להתיר, וכיון שהגזירה היתה גם על משה, הרי היה נוגע בדבר ע"כ.

ונראה דהגם שנגזר אז על כל הדור ההוא שלא יכנסו לארץ, מכל מקום לא היה ראוי שגם משה יוכלל עמהם, חדא, שהגזירה לא היתה אלא מבן עשרים ועד בן ששים, ומשה היה ביציאת מצרים בן שמונים שנה בדברו אל פרעה (שמות יז-ו), ועוד גם זאת, דשבמו של לוי לא נגזר עליהם, וכמו שנאמר (במדבר יד-כג) במדבר הזה יפלו פגריכם, וכל פקודיכם לכל מספרכם מבן עשרים שנה ומעלה, וברשי' להוציא שבמו של לוי שאין פקודיכם מבן עשרים (כפא בתרא קכא). ולכן הוצרך ה' לרמוז להדיא אם יראה איש, כיון שהוא לא נכלל מצד עצמו ביניהם. — והוא ממעם כי לא רצה ה' שיוכל משה לבטל הגזירה, על כן כללו עמהם, ולא יוכל להתיר. ושפר אמר, גם כי התאנף ה' בגללכם, כדי שלא יהיה בידי להתיר הנדר, התאנף גם עלי לכלול אותי בגזירתכם.

והענין בזה למה נענש משה יותר מכל דורו שנכלל בכלל הגזירה ההוא, יש לומר שוהו על דרך שאמרו חז"ל (שבת קמט): כל שחבירו נענש על ידו, אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה דכתיב (משלי יז-יב) גם ענוש לצדיק לא טוב, אין לא טוב אלא רע, וכתיב (תהלים ה-ה) כי לא א-ל חפץ רשע אתה לא יגורך רע ע"כ. וכיון דבמרגלים כתיב, שלא לך (במדבר יג-א), לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה שלא (רשי שם), אם כן על ידי שילוחו נענשו ישראל, וכיון שה' שוכן בציון (ויאל ד-כא), אם כן זהו מחיצתו של מקום, וכל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה, על כן לא היה יכול משה ליכנס לארץ.

ועוד דמבואר בשו"ת צמח צדק (סימן ו) דמי ששלח שליח לילך בדרך ונהרג, צריך המשלח תשובה ע"ש. (הובא במגן אברהם סימן תר"ג, ועין בפרדס יוסף פ' ויגש אות מ"א). ואם כן משה ששלח את המרגלים לדרכם, ועבור דרך זו נענשו במיתה, הרי זה פגם גם במשה, ולכן גם עליו נגזר עונשם שלא יכנס לארץ, ועל דרך שאמרו (ויאל פ) שלא ירא רבו בנן עון ותלמידיו בניהם ע"ש. והוה גם כי התאנף ה' בגללכם, שכיון שהם נענשו, גם משה היה נכלל עמהם, אם כי הוא בעצמו לא היה בו שום נגיעה בחמא של המרגלים.

ונראה דהוה גם מה שהמליץ משה על חמא העגל, באמרו ודי זהב (דברים א-א), ובגמרא (ברכות לב) כך אמר משה להקב"ה, רבוננו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די, הוא גרם להם שעשו את העגל ע"כ. והיינו שאם יעניש את ישראל על חמא זו, הרי הקב"ה גרם זאת, וכל שחבירו נענש על ידו, יש פגם גם בהגורם, ולכן לא יעניש אותם. והוה הענין שהקב"ה ממליץ על ישראל (מיכה ד-ו) ואשר הרעותי, וברשי' (מיכה נב): אשר בראתי יצר הרע המחטאים, וגרמתי להם כל זאת ע"כ.

ובגמרא (תענית ב) כתיב (במדבר יד-ו) ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא, אמר רבה אמר רבי יוחנן אותה הלילה ליל תשעה באב היה, אמר הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם, אני אקבע לכם בכיה לדורות, שחורבן בית ראשון ושני היו בתשעה באב ע"ש. ובפשטות הכוונה, על דרך שאמרו (ברכות סב): כל המבזה את הבגדים לטוף אינו נהנה מהם ע"ש. והיינו שהמולול במכות ה' שנותן להאדם, לא יוכל אחר כך ליהנות ממנו. וכן מצינו בגמרא (חולין קה): שהדורם על

גם כי התאנף ה' בגללכם לאמור, גם אתה לא תבא שם (א-ו). ברמב"ן הקשה, הלא משה לא נכנס לארץ, בשביל חמאו בני מריבה, יען לא האמנתם כי להקדישני לעיני בני ישראל, לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם (במדבר כ-ו), ולמה אמר שה' התאנף בו 'בגללכם'. וכתב כי בהיות שרבו בני ישראל את ה', הרי אירע לו כל זה בעבור מריבתכם ע"ש.

ונראה עוד דהנה בביאור חמא של משה בני מריבה נחלקו המפרשים, רשי' (במדבר כ-א) פירש, שלא צוה לו המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע. ובאבן עזרא (שם) וברמב"ם (בשמונה פרקים פרק ו) כתבו, שהקפדת ה' היתה, על שאמר שמעו נא המורים, ואין ראוי לאיש חסיד לתעב ולזלזל בבני אברהם יצחק ויעקב ע"ש. ואולי יש לומר כי שני הדברים עולים בקנה אחד, דהנה איתא בגמרא (הגינה מז): אשכחיה רבה בר רב שילא לאליהו, אמר ליה מאי קעביד קודשא בריך הוא, אמר ליה קאמר שמעתא מפומיהו דכולהו רבנן, ומפומיה דרבי מאיר לא קאמר. אמר ליה אמאי, משום דקא גמר שמעתא מפומיה דאחר. אמר ומאי נפקא מיניה רבי מאיר רמון מצא תוכו אבל קליפתו זרק, אמר ליה השתא קאמר מאיר בני כך הוא אומר וכו' ע"ש.

וביאר הדברים באור החיים הק' (דברים יב-כח), וז"ל דע כי יקפיד ה' על האדם בעשותו דבר שלא יהיה בו נקי אלא מה' ולא מאדם ויחשוב לו לחמא, עד שיהיה נקי מה' ואדם. ולזה כשעשה רבי מאיר מעשה זה, שהיה לומר מאדם שאינו כמלאך, היה רבי מאיר נקי מה' אבל לא מאדם, כל עוד שלא נודע מעמו אם וך יושר פעלו, וזה סבב שלא היה ה' אומר שמועה מפיו להיותו חסר השלימות, ואחר שנאמר בישיבה של מטה מעם לשבח במעשיו, נכנס בגדר והייתם נקיים גם מישראל, ולזה תיכף ומיד חזר ואמר שמעתא משמו, ולעולם האמת בדברי רבי מאיר ע"ש. הרי כי בשמים ממעל פוסקים כאשר מורים בבית דין של מטה. ומקור הדברים הוא בספר חסידים (סימן רכז).

וידוע המעשה מהבעל שם טוב הק' זי"ע, שתלמיד אחד הררה על חבירו שעשה חמא, וגרם בזה שיגזרו עליו מיתת ח"ו, ושוב כאשר לימד זכות עליו הסיר ממנו הגזירה (הובא בספר נתיב חסד על המשנה (אבות ד-ה) אל תהי דין יחידתי). וסיים עלה, והבן היטב סוד עמוק הזה, היאך שלא לדון את חבירו אלא במתן בהכרעה, שלא יגרום כך למעלה דין יחידתי שאין להשיב ואין מידי מציל ע"ש. (ועין שמן ראש ח"ט פ' הקת רמת).

והנה בגמרא (מנחות מא) איתא, דרב קטינא שאל למלאכא, ענשיתו אעשה [האם אתם מענישים בבית דין של מעלה על מצות עשה גרידא]. אמר ליה בזמן דאיכא ריתחא ענשינן ע"כ. וכתב בעיני יעקב שם, דאפשר לומר דמהאי מעמא נענש משה גם כן על שלא מל בנו, ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו (שמות ד-כד), ולכאורה ליכא רק ביטול מצות עשה, אך בהיות שרתח עליו אז ה' על סירובו בשליחותו, כדכתיב מקודם ויחר אף ה' במשה (ר-ה), לכן נענש ע"ש. — והנה בתום שם כתבו דהוה רק במצות עשה שאינה חיובית, אבל בריש"א (ר"ה מז: ד"ה ואמר) מבואר דאף במצות עשה חיובית אין מענישין רק בעידן ריתחא ע"ש. ועין פרדס יוסף (פ' יתרו אות כז).

ומעשה יש לומר, דמה שלא דיבר משה להאבן, הוא רק ביטול מצות עשה, ואין ראוי להענש על זה, אפנים כאשר אמר להם משה, שמעו נא המורים, ופסק דינם שהמה מורים על מה שרבו בני ישראל את ה', נתעורר למעלה בשמים עידן ריתחא עליהם, ואז מענישין גם אעשה, על כן נענש או משה. והוה שאמר, גם כי התאנף ה' בגללכם, כי בגללכם שרבותם על ה' נעשה אז עידן ריתחא, שרתח ה' עליכם, ולכן בגללכם גם כי התאנף ה', ונענשתי על ביטול מצות עשה.

אמנם באור החיים הק' כתב, דפשטות הכתובים נראה, דמה שאמר משה גם כי התאנף ה' בגללכם, הכוונה בענין המרגלים, שעבדו אמר לו ה' גם אתה לא תבא שם. וכן מבואר במדרש תנחומא (וישב ד) את מוצא שאמר לו הקב"ה למשה (דברים א-לה) אם יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה את הארץ המובט וכו', איש זה משה כתיב (במדבר יב-ג) והאיש משה עניו, האיש המסויים באנשים וכו' ע"ש. ובבעל

פירוהו אוכלין בבית קשי לעניותא ע"ש. והיינו שהמבזה מאכלים, נחסר לו מאכלו ר"ל. וכמו בן ישראל שמאסו במכות ה' שנתן להם ארץ מובה ורחבה, לא יוכלו ליהנות ממנה בשלימותו, ונחרב בית מקדשנו וגלינו מארצנו.

ולפי מה שנתבאר יש לומר, כי בהיות שעל ידי חטא המרגלים, נגזר גם על משה שלא יכנס לארץ, וידועים דברי המדרש (הובא בפרשת דרכים דרוש ה', ובאור החיים הק' בפרשתנו א-ל) שאם היה משה נכנס לארץ ישראל, לא היה נחרב בית המקדש, ולא היתה אומה ולשון שולטת בישראל ע"ש. אם כן על ידי חטא המרגלים נגרם חורבן בית מקדשנו, כיון שלא נכנס על ידי זה משה לארץ. והו' שאמר ה', אתם בכיתם בכיה של חנם, ומוזה יוגרם שאקבע לכם בכיה לדורות, שעל ידי שמישה לא יכנס לארץ ישראל, יגרמו העונות חורבן בית מקדשנו.

הנביא ירמיהו מקונן, נחלתנו נהפכו לזרים בתנינו לנכרים וגו', מימינו בכסף שתינו עצינו במחיר יבואו וגו', על זה היה דוח לבנו על אלה חשכו עינינו (איכה ה-ג), ומתחלה נקדים לבאר בפרשתנו הכתוב, וזלתי כלב בן יפונה הוא יראנה, ולו אתן את הארץ אשר דרך בה וגו' (א-ל). ובאור החיים הק' דקדק למה הוצרך לומר 'יראנה', כיון שמבטיח לחתה לו, בכלל מאתים מנה ע"ש. ונראה דבזה נכלל מובה מיוחדת, כי ארצנו הקדושה חוץ ממעלתה החיצונית בפשטותה, ארץ זבת חלב ודבש, לא תחסר כל בה, הרי פנימיות קדושתה שגבה מאד, וכל אחד לפי מדרגת קדושתו זוכה למעט מפנימיותה שאין לה שיעור וערך.

ויסופר על הרה"ק הבית עין ז"ע, שבהיותו דר בחוץ לארץ, בא פעם שד"ר מארץ ישראל לקבץ מעות לעניי ארץ ישראל, והפליא בקדושת הארץ, עד שאמר לו שידע כי האבנים בארץ ישראל מאירים. וכאשר עלה הרה"ק לארץ ישראל מצא את השד"ר, ואמר לו שאינו רואה שהאבנים יאירו. והשיב לו, שכאשר מוככין את הגוף יכולין לראות, וברכות הימים אמר הרה"ק שכנים הם הדברים. וביארנו במקום אחר המסורה של ג' פעמים וראיתן, וראיתם את הארץ מה הוא (בבבב ג-ה), וראיתן על האבנים (שמת א-ג), וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' (בבבב ט-ש), שהכוונה הוא, וראיתם את הארץ מה הוא, אם תרצו לראות עד היכן מגיע מעלת הארץ, וראיתן על האבנים, תביטו על אבניה אף הם מאירים, ובה תראו את הארץ מה הוא. אך לאו כל אדם זוכה לזה, ומתחלה וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', ואז יכולים לזכות לראיה כזו.

ומשה רבינו התאוה ליכנס לארץ, וביקש 'אעברה' נא 'ואראה' את הארץ המובנה וגו' (דברים ג-כ), שיזכה ליכנס אל הארץ, ועוד גם זאת שיזכה לראות פנימיותה הממונה ומכוסה שלאוי כל אחד זוכה לראות (עין בכל יקר שם). וקודם מותו זכה לזה, ויראהו ה' את כל הארץ וגו' עד הים האחרון (שם ד-א), וברש"י הראהו את כל ארץ ישראל בשלותה, והמציק העתידין להיות מציקין לה וכו', הראהו הארץ בשלותה ובחורבנה וכו', ואל תקרא הים האחרון, אלא היום האחרון, הראהו הקב"ה כל המאורעות שעתידין ליארע לישראל עד שיחיו המתים ע"כ. והיינו שמישה רבינו נגודל קדושתו, זכה לראות לא רק הארץ בגשמיותה, אלא בראייתו ראה כל פנימיותה, עד שהיה יכול לראות ממנה כל מאורעותיה יום יום עד היום האחרון.

ועל דרך זה היתה הבטחה ה' לכלב, כי חוץ ממה שיזכה ליכנס לארץ, וליתן לו לנחלה הארץ אשר דרך בה, עוד גם זאת, כלב בן יפונה הוא 'יראנה', יהיה לו עינים גלויים לראות מה שיש בארץ. והוא על דרך כו' שמצא קופסא נאה סגורה, ובתוכה יש אבנים מובים ומרגליות, ולפעמים אינו רואה ומכיר מה שיש בתוכה, ומביט רק על הקופסא, וכלב בן יפונה הוא יראנה, שיזכה לראות קדושתה ופנימיותה אשר הוא עד אין חקר.

וכמו בן היא התורה הקדושה, אם כי בחיצוניתה היא קטנה מאד, חמשה חומשי ספרים, אבל בפנימיותה ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים (אוב יא-ט), וליכא מירי דלא רמזי באורייתא (תענית ט), לא רק שכל דברי תורה שבעל פה רמוזים בה, אלא אין שום דבר בעליונים ותחתונים שלא רמוז בה. ושלמה המלך שאמר עליו הכתוב, (מלכים א ה-ה) ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם, כתב בפתיחת הרמב"ן (על התורה) שכל החכמה והמדע, הכל מן התורה היה לו, וממנה למד עד שידע סוף כל התולדות, ואפילו כחות העשבים וסגולתם, עד שכתב בהן אפילו ספר רפואות וכו', הכל מצא בתורה, בפירושה, בדקדוקיה, באותיותיה, ובקציה ע"ש.

והקב"ה כאשר ברא עולמו, הביט בהתורה הקדושה כביכול, ובה ראה צורת העולם, כרכבות אלפי הפרטים שישנה למעלה ולמטה, בשמים והארץ ובימים וכל אשר בהם. וכמבואר במדרש (כ"ד א-א), התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה, הנהגה שבעולם מלך בשר ודם בונה פלמין, אינו בונה אותו מדרת עצמו אלא מדרת אומן, והאומן אינו בונה מדרת עצמו אלא דיפתראות ופנסקאות יש לו, לדעת היאך הוא עושה חדרים, היאך הוא עושה פשפושין, כך היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם, והתורה אמרה בראשית ברא אלקים (א-א), ואין ראשית אלא תורה וכו' ע"כ.

ומצינו בהמלך שצוה עליו הכתוב, והיה כשבתו על כסא ממלכתו, וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר וגו', וקרא בו כל ימי חייו (דברים ז-ה). וביאר בתורת משה (שם צד) כי המלך ישא בחקו תורת ה', ושם ימצא כתוב כל הקורות ותולדות ימי חייו, ושיעור הכתוב כך, את כל ימי חייו יקרא מעל ספר תורת אלקים ע"ש. ועל זה הוזכר לנו התנא (אבות ה-כב) הפוך בה והפוך בה דכולה בה, 'זבה תחוי', וסיב ובלה בה, ומינה לא תועז, שאין לך מדה טובה ממנה ע"כ. והיינו שתהפך עצמך רק בתורת ה', דכולה בה, הכל נרמז בה, ובה תחוי, בהתורה תוכל לראות הכל ע"כ.

וכבר דברנו שזוהו על דרך שהמציאו בימינו הקאמפוזיטער, ויש בו דיסק או משפ קמין, נגדלו כפול המצוי ועוד יותר קמין, וממין בתוכו ספרים לאלפים, ותמונות לאלפי אלפים, וניגונים לאלפים. וכאשר יראה האדם הפשוט המתכות הקטנה, ויאמרו לו כל מה שנגזר בתוכו, יאמר שזה אי אפשר, אך המועט הזה יוכל להחזיק המרובה, אבל מי שיש לו הכלים הנכונים, יכול לפענח ולמצוא בו הכל. כן הוא להבדיל אלף אלפי הברלות תורתנו הקדושה, לא תחסר כל בה, רק שאין לנו העינים הקדושות והמהירות לראותם, אבל המקיים הפך בה הפך בה וכו', זוכה למצוא בהתורה הקדושה כל דבר בעולם. (ועין בספר מקור חיים (תולדות הרה"ק מצאנו ז"ע) אות לה).

וכל זמן שהבית המקדש היה קיים, וה' שוכן בקרבנו, היתה השראת הקדושה למטה גדולה מאד, והיו זוכין להשיג עומק התורה הקדושה, עד שהיו יכולים לראות הכל בהתורה. אמנם משהרוב בית מקדשנו, ספדי תורה כי הללה תפארתך, נפלה נורך מיום שחרב ביתך, אבדה מאתנו לראות פנימיותה של תורה. ובית קדשנו ותפארתנו אשר הללך אבותינו, היה לשריפת אש, וכל מחמדיו היה לחרבה (ישעיה סד-ד), כי התורה הקדושה הוא מחמד עינינו, וכמו שדרשו חז"ל (סנהדרין קב): כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו (מלכים א כ-י), זה ספר תורה שנאמר בו (תהלים יא-א) הנחמדים מזהב ומפז רב ע"ש. ועל ידי שבית קדשנו היה לשריפת אש, גם כל מחמדיו, זו התורה הקדושה, היה לחרבה, שאין אנו משיגין ורואים בה אלא כסומא בארובה. ועל זה קונן ירמיה, על זה היה דוח לבנו, על אלה חשכו עינינו, שאין אנו רואים בהתורה הקדושה רק חיצוניתה, ואין לנו כלי הראות לראות מה שנגזר בה.

ואמר נחלתנו נהפכה לזרים בתנינו לנכרים (ה-ג), על פי מה שפירשו הכתוב (תהלים קל-בא) ונתן ארצם לנחלה וגו', נחלה לישראל עברו כי לעולם חסדו, כי להמון עם, עיקר הנחלה של ארץ ישראל הוא הארץ, שיש לכל אחד אחות ארץ לביתו ופרנסתו, ונתן ארצם לנחלה, אבל לבני עליה עיקר הנחלה הוא גודל השנת הקדושה של הארץ, אשר הדר בארץ ישראל דומה כמו שיש לו אלוה-ה (כתובות קי), ונחלה לישראל, היינו בני העליה, הוא 'עברו', שזכו להיות עבדי ה' ע"כ. אמנם מעת שחרב מקדשנו, נחלתנו נהפכה לזרים, מה שמתחלה היה נחלתנו 'עברו', נהפכה לזרים, במה שנקרא אצל זרים בשם נחלה, הון ועושר ותענוגי בני אדם. ובתניו הקדושות, שהיו עד עתה ביטל ה', וכו' שכינה שרייה ביניהם (סוטה ז), נהפכה לנכרים, שהסמרא אחרא שרייה בתוכה בדרכי הגויים.

ואמר מימינו בכסף שתינו עצינו במחיר יבואו, ויש לומר כי התורה נמשלה למים (תענית ז), וכסף הוא לשון חמדה וכיסופין, על דרך נכספה וגם כלתה נפשי, ובימי קדם היה התורה מחמד נפשינו, ולמדנו תורה לשמה, שמגלין לו רוי תורה, ונהנין ממנו עצה ותושיה (אבות ו-א), ועל זה אמר 'מימינו' זו התורה הקדושה, 'בכסף שתינו', היינו שותין ולומדים אותה בצמאון וכיסופין, 'עצינו במחיר יבואו', וחילוף לימוד התורה הקדושה, קבלנו במחירו שנהנין ממנו עצה ותושיה. ומאז חרב בית מקדשנו, דוח לבנו וחשכה עינינו, עד ירחם ה' את ציון ויבנה ערי יהודה במהרה ידין ברוב רחמי וחסדיו.

נתגב ע"י ידידיו מוה"ר ר' נחמן רייך הי"ו לרגל השמחה השרייה במעונו בהולדת בתו למזל טוב	נתגב ע"י ידידיו מוה"ר ר' אליעזר פליישמאן הי"ו לרגל השמחה השרייה במעונו באירוסו בתו תחי' למז"ט	נתגב ע"י ידידיו מוה"ר ר' שמואל באדאנסקי הי"ו לרגל השמחה השרייה במעונו בנישואו בנו החתן ישע"י שלום נ"ו למז"ט
נתגב ע"י ידידיו מוה"ר ר' יואל לאנדא נ"ו לרגל תגלחת בנו כמר אשר לעמיל נ"ו	נתגב ע"י ידידיו מוה"ר ר' נתן גראוינגער נ"ו לרגל תגלחת בנו כמר משה צבי נ"ו	נתגב ע"י ידידיו מוה"ר ר' יוחנן אליעזר כ"ץ נ"ו לרגל תגלחת בנו כמר אברהם מנחם נ"ו